

DVA IZVJEŠĆA O SPOMENICIMA KULTURE

JOŠKO ZANINOVIĆ
Stjepana Radića 84a
59000 Šibenik

UDK 73.0+725.9
Primljeno 15.IV.1994.

1. PRELIMINARNO IZVJEŠĆE O RATNIM ŠTETAMA NA SPOMENIČKOJ BAŠTINI OKUPIRANOGA DIJELA DRNIŠKOGA KRAJA

Rat koji se danas vodi protiv Hrvatske po mnogo čemu je znakovit. Uništavanje spomeničke baštine predstavlja jedan od njegovih vidova. Na drniškome području, u prvom redu onom okupiranom, stradao je izuzetno velik broj spomenika svih vrsta i kategorija. Količina uništenih spomenika jedan je od indikatora temeljnih načela agresije na Hrvatsku jer okupator sustavno radi na razaranju spomeničke baštine. S pravom se može kazati da je ovo rat protiv hrvatske kulturne baštine.

Na drniškom području, osobito na onom dijelu koji je danas okupiran, lakše bi bilo nabrojiti one spomenike koji su ostali djelomično oštećeni, jer potpuno sačuvanih nema! Usprkos burnim vremenima koje je ovo područje proživljavalo kroz čitavu svoju povijest, većina spomenika po prvi put strada danas, na pragu 21. st. Barbarska okrutnost nadilazi sve dosadašnje ratove koji su vođeni na ovim prostorima.

Kuriozitet ovoga rata su štete nanesene na sakralnim objektima. Pojedine crkve uništene su do temelja, a način na koji su uništavane nadilazi zdravi ljudski razum (primjer uništavanja crkve Marijinog Porodenja u Gradcu najbolje nam o tome svjedoči).

Na pojedinim arheološko-povijesnim lokalitetima nalazi se ukopano neprijateljsko topništvo. Štete na njima mogu se za sada samo pretpostavljati, no one su zasigurno ogromne.

Uništavanje spomeničke baštine na ovim prostorima vođeno je sustavno. Pojedine crkve poslužile su neprijatelju kao "vježbovni poligoni" topništvu. U direktnim ratnim operacijama spomenici nisu toliko stradali, koliko nakon okupacije ovoga kraja.

Popis sakralnih objekata stradalih u Domovinskom ratu na okupiranom dijelu drniškoga kraja

Župa Drniš

1. *Gospa od Ružarlja* (župska crkva), sagrađena 1871-1886. Današnje stanje: djelomično oštećena. Spomenička vrijednost: B;

2. *Sv. Roko* (područna crkva), sagrađena 1731. Današnje stanje: ?. Spomenička vrijednost: C;

3. *Sv. Ante* (područna crkva), prvotno Gospa od Ružarija. U izvornom obliku bila je džamija Halil Hodže. 1857. g. produžena i dobija novo pročelje. Od 1790-1792. uz crkvu je sagrađen zvonik. Današnje stanje: gornji dio zvonika potpuno uništen, a crkva djelomično uništena 13. 06. 1992. Spomenička vrijednost: B;

4. *Sv. Ivan* u Badnju (područna crkva), sagrađena 1868-1869. g. na mjestu prvotne crkve. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: C;

5. *Sv. Ilja* u Lišnjaku (područna crkva), sagrađena 1690. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: C;

6. *Sv. Frane* u Trbounju (područna crkva), novogradnja. Današnje stanje: ?. Spomenička vrijednost: N;

7. *Sv. Jure* u Žitniću (područna crkva), sagrađena u 15. st. Današnje stanje: zapaljena. Spomenička vrijednost: C;

8. *Kraljica Mira* u Kričkama (područna crkva), novogradnja. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: N;

Župa Promtna

1. *Sv. Mihovil* u Oklaju (župska crkva), sagrađena 1784. Crkva je popravljena i produžena 1880. g. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: B;

2. *Porodenje Marijino* u Lukaru ili *Gospa Čatrnjska* (područna crkva), sagrađena 1797. Današnje stanje: djelomično oštećena. Spomenička vrijednost: B;

3. *Sv. Martin* u Mratovu (područna crkva), sagrađena u 14/15. st. 1841. g. uz postojeću crkvu dograđena nova osmerokuta. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: B;

4. *Svth Svetih* u Razvođu (područna crkva), sagrađena u 18. st. Današnje stanje: zapaljena. Spomenička vrijednost: C;

5. *Duha Svetoga* u Matasima (područna crkva), novogradnja. Današnje stanje: ?. Spomenička vrijednost: N;

6. Kapela *Sv Roka*, sagrađena 1860. Današnje stanje: zapaljena. Spomenička vrijednost: N;

Župa Stvertić

1. *Sv. Petar* (župska crkva), sagrađena u 18. st. 1852. g. crkva je proširena. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: C;

Župa Kadlna Glavica

1. *Sv. Josip Radnik* (župska crkva), novogradnja. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: N;

2. *Sv. Ivan Krstitelj* u Parčiću (područna crkva), novogradnja. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: N;

Župa Gradac

Marijtnog Porodenja (župska crkva), sagrađena je god. 1752-1757. na mjestu starije crkve Sv Petra. Starija crkva uništena je od strane Turaka. Današnje stanje: potpuno srušena. Spomenička vrijednost: B;

Mauzolej obitelji Meštrović u Otavicama

1. *Mauzolej obitelji Meštrović* ili crkva *Sv. Spasitelja* sagrađen je 30-ih godina 20. st. Obiteljska grobnica Meštrović. Današnje stanje: djelomično uništen. Spomenička vrijednost: B;

Popis ostalih spomenika kulture stradalih u Domovinskom ratu na okupiranom dijelu drniškoga kraja

1. *Drniška tvrđava* ili poznatija pod imenom *Gradina* u svom današnjem obliku datira iz vremena turske dominacije u Drnišu (16-18. st.). Današnje stanje: djelomično uništena. Spomenička vrijednost: B;

2. *Minareti*, jedina takva građevina iz vremena turske dominacije, koja je kod nas sačuvana. Nalazio se uz jednu džamiju kojoj su temeljni ostaci jedva vidljivi. Sačuvao se samo donjim dijelom do balkona. Sačuvani dio visok je 12 metara. Današnje stanje: ?. Spomenička vrijednost: B.

O ostaloj spomeničkoj baštini za sada nemamo dovoljno podataka u kakvom se stanju ona nalazi. Što se tiče Muzeja drniške krajine naša su saznanja slijedeća. Muzejska zgrada nije zapaljena, ali je iznutra potpuno poharana. Arheološki, kulturno-povijesni i etnografski materijal je opljačkan te nama nikakvih spoznaja gdje je taj materijal završio. Isto tako je i s Meštrovićevim djelima koji su se nalazili u Muzeju. Prema našim saznanjima predmeti iz fundusa Meštrović dislocirani su organizirano pripadnici ondašnje tzv. "JNA", a predmetima se gubi svaki trag. U pronalazačenju tih predmeta uključen je i "Interpol".

Nepoznata nam je i sudbina nekolicine javnih spomenika, kao npr. Meštrovićevim radovima *Vrelo života*, *Sv. Roko* i *Majka s djetetom*.

Također nemamo spoznaja o antičkom sarkofagu koji se nalazio javno izložen u gradu. Svakodnevnim informacijama s terena dolazi se do određenih spoznaja o spomeničkoj baštini, a neki se podaci iz objektivnih razloga ne iznose u javnost. Obradu cjelokupne dokumentacije vrši se u sklopu drniškoga Centra za kulturu u čijem je sastavu i Muzej drniške krajine, uz pomoć pripadnika HV i drugih ljudi koji posjeduju slikovni materijal ili su očevici sa terena.

2. RADOVI IVANA MEŠTROVIĆA U DRNIŠU I OTAVICAMA DO 1991. GODINE*Kiparstvo*

1. **Vrelo života**, belgijski granit, 285x145, Beč, 1906. Smještaj: Park u Drnišu;

2. **Orači**, kamen, reljef, 208x322, South Bend, 1955. Po modelu u sadri na kamen prenio akad. kipar M. Čvrljak. Smještaj: Dom kulture Drniš;
3. **Majka s djetetom**, bronca, visina 87cm, South Bend, 1958. Smještaj: Dom zdravlja Drniš;
4. **Gospa petropoljka**, kamen, visina 190 cm, Syracuse, 1947. U kamen prenio Šime Dujmović. Smještaj: oltar Gospe od Rožarija u Drnišu;
5. **Marko Nakić**, bronca, reljef, 64x34, Drniš, 1910. Smještaj: Muzej drniške krajine;
6. **Sveti Roko**, bronca, reljef, 89x75, Drniš, 1911. Smještaj: postavljen kao zaštitnik grada na gradsku općinu 1990;
7. **Medalja Dositeja Obradovića**, bronca, promjer 36 mm, 1911. Smještaj: Muzej drniške krajine;
8. **Skica za spomenik**, sadra i odljev u bronci iz 1983., 15x14x14, Rim, 1911. Smještaj: Muzej drniške krajine;
9. **Ludi Mile**, sadra i odljev u bronci iz 1983., 50x24x23, Otavice, 1912. Smještaj: Muzej drniške krajine;
10. **Portret sestre**, sadra i odljev u bronci iz 1983., 44x25x16, Otavice, 1912. Smještaj: Muzej drniške krajine;
11. **Portret sestre**, sadra i odljev u bronci iz 1983., 44x25x16, Otavice, 1912. Smještaj: Muzej drniške krajine;
12. **Ženska figura u klečućem stavu sa krilima**, sadra oštećena, odljev u bronci iz 1983., 54x34x40, Rim, 1915. Smještaj: Muzej drniške krajine;
13. **Studija za Mojsija**, sadra i bronca iz 1983., 60x32x34, New York, 1925. Smještaj: Muzej drniške krajine;
14. **Grgur Ninski**, sadra i bronca iz 1983., 67x38x20, Zagreb, 1927. Smještaj: Muzej drniške krajine;
15. **Glava žene u rupcu**, sadra i odljev u bronci iz 1983., 32x23x17, Zagreb, 1928. Smještaj: Muzej drniške krajine;
16. **Studija šake**, sadra i odljev u bronci iz 1983., 51x41x36, Zagreb, 1930. Smještaj: Muzej drniške krajine;
17. **Navještenje**, sadra, reljef, 61x105, Zagreb, 1932. Smještaj: Muzej drniške krajine;
18. **Porođenje**, sadra, reljef, 61x105, Zagreb, 1932. Smještaj: Muzej drniške krajine;
19. **Prikazanje u hramu**, sadra, reljef, 61x57, Zagreb, 1932. Smještaj: Muzej drniške krajine;
20. **Sveti Marko**, sadra, reljef, 170x121, Zagreb, 1933-1937. Smještaj: Muzej drniške krajine;
21. **Krštenje Kristovo**, sadra, reljef, 97x58x11, Zagreb, 1933-38. Smještaj: Muzej drniške krajine;
22. **Model za spomenik rumunjskim kraljevima**, sadra i bronca iz 1983., 26x27, 5x27, 5, Zagreb, 1937. Smještaj: Muzej drniške krajine;
23. **Petar Meštrović**, sadra, poprsje, 60x55x45, Zagreb, 1939-40. Smještaj: Muzej drniške krajine;
24. **Gospa petropoljka**, sadra, visina 190 cm, Syracuse, 1947. Smještaj: Muzej drniške krajine;

25. **Nikola Adžija**, bronca, poprsje, 54x52, Syracuse, 1947. Smještaj: Muzej drniške krajine;

26. **Orači**, sadra, reljef, 208x322, South Bend, 1955. Smještaj: Muzej drniške krajine;

27. **Autoportret**, sadra, poprsje, 60x60, South Bend, 1956. Smještaj: Muzej drniške krajine;

28. **Dr. Filip Marušić**, sadra, reljef, 61x66, South Bend, 1958. Smještaj: Muzej drniške krajine;

29. **Dr. Božidar Adžija**, bronca, poprsje, 52x40, South Bend, 1958. Smještaj: Muzej drniške krajine;

30. **Majka s djetetom**, sadra, visina 87 cm, South Bend, 1958. Smještaj: Muzej drniške krajine;

Stikarstvo

1. **Moja majka**, ulje na kartonu, 101x71, Otavice, 1911. (restaurirano 1983. u restauratorskoj radionici regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu). Smještaj: Muzej drniške krajine;

2. **Moje sestre Bira, Manda i Danica**, ulje na kartonu, 48x72, Otavice, 1911. Smještaj: Muzej drniške krajine;

3. **Pastir s mijehom**, ulje na kartonu, 71x100, Drniš, 1911-13. Smještaj: Muzej drniške krajine;

4. **Žene iz dalmatinske zagore**, ulje na kartonu, 100x72, Drniš, 1911. Smještaj: Muzej drniške krajine;

5. **Momak i djevojka u kolu**, ulje na kartonu, 100x72, Drniš, 1911. Smještaj: Muzej drniške krajine;

6. **Ludi Mile**, ulje na kartonu, 100x71, Drniš, 1911. Smještaj: Muzej drniške krajine;

7. **Dvije žene u tuzi**, ulje na kartonu, 100x73, 1913. Smještaj: Muzej drniške krajine;

Zbog lošega stanja sve su ove slike 1983. godine restaurirane u regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

1. **Žena s cvijetom**, ulje na platnu, 95x146, Otavice, 1913. Smještaj: ova slika nalazila se je u privatnom posjedu.

Tijekom 1988. godine Muzej drniške krajine na poklon od gospode Marice Meštrović dobio je još tri skulpture Ivana Meštrovića:

1. **Sumersko božanstvo**, bronca, visina 103 cm, Zagreb, 1928.(?). Smještaj: Muzej drniške krajine;

2. **Isus i samarićanka**, bronca, reljef, 133x96, Zagreb, 1914-16. Smještaj: Muzej drniške krajine;

3. **Pastir s mijehom**, bronca, visina 76 cm, 1909.(?). Smještaj: Muzej drniške krajine.